

OBSAH

SLOVO ÚVODEM 5

1. LIDOVÁ POVĚST: CHARAKTERISTIKA ŽÁNRU 7

Úvod 7

Lidová pověst jako text: obsah 8

Lidová pověst jako text: forma 10

Lidová pověst jako text: struktura 11

Lidová pověst jako kontext: víra 12

Lidová pověst jako kontext: funkce 13

Lidová pověst jako kontext: distribuce 14

2. KATALOGY LIDOVÝCH POHÁDEK A POVĚSTÍ 17

Úvod 17

Mezinárodní katalog lidových pohádek: Aarne-Thompson-Uther 18

Zahraněční katalog lidových pověstí 20

České a slovenské katalogy lidových vyprávění 24

3. PRAMENY LIDOVÝCH POVĚSTÍ A JEJICH SBĚRATELE 28

Úvod 28

19. století 29

20. a 21. století 31

4. POUŽITÁ LITERATURA 37

5. KATALOG ČESKÝCH DÉMONOLOGICKÝCH POVĚSTÍ 44

Metodika katalogu 44

Orientační vysvětlení popisu typu 47

Seznam pramenů a katalogů 48

KATALOG

1. ČLOVĚK A MAGIE. ČARODĚJNICE A POVOLÁNÍ SPOJENÁ S MAGIÍ, LAIK POUŽÍVÁ MAGII, MAGICKÉ ÚKONY A PROSTŘEDKY 57

1.A Povolání spojená s magií či nadpřirozenými schopnostmi 57

ČARODĚJNICE 57

Podoba 57

Zasvěcení do čarodějnického umění 57

Čarodějnice a člověk: konflikt – čarodějnice škodí člověku 58

Čarodějnice škodí hospodářství 59

Čarodějnice útočí na lidi 60

Člověk a čarodějnice při proměně 61

Čarodějnice a člověk: konflikt – člověk přemůže či odhalí čarodějnici 62

Sněm čarodějnic 64

ČARODĚJ A ČERNÁ KNIHA KOUZEL 65

Charakteristika 65

Zasvěcení do čarodějnického umění 66

Činnost čaroděje 66

Čaroděj a drak 66

Čaroděj dobývá podzemní poklady a manifestuje svou moc 67

Černá kniha kouzel 68

ZAKLÍNAČ MRAČEN 69

VĚŠTEC, VĚŠTKYNĚ, ZAŘÍKÁVAČ 70

Odhalení skryté skutečnosti a obrana proti škodlivým vlivům 70

Pomoc v partnerských vztazích 72

Léčení nemoci 72

Věštkyně a návštěvník 73

Věštkyně a její moc 73

KRYSAŘ A ZAKLÍNAČ HADŮ 74

1.B Laik používá magii 74

HOSPODÁŘ, ČELEDÍN, POCESTNÝ, VANDROVNÍK, KRAJÁNEK,

FORMAN, ŽEBRÁK, VOJÁK, BÁBA, KOMEDIANT 74

LOVEC 77

ZLODĚJ, ZBOJNÍK 79

1.C Magické úkony a prostředky (pověry) 79

MAJETEK A ZDRAVÍ 79

MILOSTNÉ VZTAHY 82

VĚŠTBY A ODHALENÍ SKRYTÉ SKUTEČNOSTI 83

2. ČLOVĚKA OSUD. OMEN, PROROCTVÍ, PŘEDURČENÝ OSUD,

DĚMONI NEMOCI A SMRTI, PŘEVŤELENÁ DUŠE ČLOVĚKA,

PORUŠENÍ TABU, DÁBEL 84

2.A Omen, znamení blízkého neštěstí nebo smrti 84

DUCH JISTÉ OSOBY, DVOJNÍK JAKO OMEN 84

ZJEVENÍ V LIDSKÉ PODOBĚ JAKO OMEN 85

ZVÍŘE JAKO OMEN 85

RŮZNÁ ZJEVENÍ JAKO OMEN 86

ZNAMENÍ V DOMĚ A NA DVOŘE JAKO OMEN 86

ZVUKY A HLASY JAKO OMEN 87

SEN A VIZE JAKO OMEN 88

HODINA SMRTI 88

2.B Proroctví a předurčený osud 89

PROROCTVÍ SPJATÉ S OSUDEM JEDNOTLIVCE NEBO S OSOBOU

PROROKA 89

MÍSTO S PROROCKOU PŮSOBNOSTÍ 90

2.C Démon nemoci a smrti 92

SMRT SE ZJEVUJE 92

2.D Převtělená duše a proměna člověka, můra, vlkodlak, kletba 94

MŮRA 94

Duše spícího člověka opouští tělo 94

Charakteristika 95

Můra a člověk 96

VLKODLAK 97

KLETBA 97

2.E Porušení tabu 98

RUŠENÍ KLIDU MRTVÝCH, ZNESVĚCENÍ HŘBITOVA 98

NESVĚTIT SVÁTEK, PRACOVAT PŘES ZVYKEM URČENÝ ČAS 101

KLENÍ, ROUHÁNÍ SE BOŽÍMU ŘÁDU A PŘÍRODNÍM SILÁM, POHANĚNÍ

CHLEBA ČI POSVÁTNÉHO PŘEDMĚTU, SPOLKY S ĎÁBLEM 102

Rouhání se přírodním silám 103

ŽERTOVÁNÍ S VÁŽNÝMI VĚCMI, LEHKOVÁŽNOST, SNAHA

O NEPATŘIČNÉ POZNÁNÍ 103

PORUŠENÍ SOCIÁLNÍCH NOREM, ASOCIÁLNÍ A PATOLOGICKÉ

VLASTNOSTI 105

Kruté chování 107

JEDNÁNÍ PROTI ZVYKLOSTEM 108

2.F Ďábel 109

CHARAKTERISTIKA 109

ĎÁBEL A ČLOVĚK: ČLOVĚK SE ZACHRÁNÍ Z MOCI ĎÁBLA 110

ĎÁBEL A ČLOVĚK: PAKT S ĎÁBLEM 111

ĎÁBEL A ČLOVĚK: ĎÁBEL PŘÍCHÁZÍ PŘI MRAVNÍCH PROVINĚNÍCH 112

ĎÁBEL A ČLOVĚK: ĎÁBEL KONÁ ZLO, NABÁDÁ KE ZLÉMU 113

ĎÁBEL A ČLOVĚK: ČLOVĚK PŘELSTÍ ČERTA 113

3. ČLOVĚK PO SMRTI. REVENANTI A POHŘEB 114

3.A Revenanti s určenou příčinou návratu 114

PROVINILÝ ČLOVĚK JAKO REVENANT 114

PROKLETÝ ČLOVĚK JAKO REVENANT 118

PŘEDČASNĚ ZEMŘELÝ ČLOVĚK JAKO REVENANT 118

MRTVÝ NESPOKOJENÝ SE SVĚTEM ŽIVÝCH JAKO REVENANT 120

MRTVÝ SE ZÁVAZKY VE SVĚTĚ ŽIVÝCH 122

3.B Revenanti s neurčenou příčinou návratu 124

NEKLIDNÝ MRTVÝ 124

NEBEZPEČNÝ MRTVÝ 125

SPOLEČENSTVÍ MRTVÝCH 126

3.C Vysvobození či zažehnání revenanta 127

VYSVOBOZENÍ REVENANTA SLOVEM A NÁBOŽENSKÝMI ÚKONY 127

Člověk a zaklínání mrtvého 129

Různé úkony k vysvobození revenanta 130

- 3.D Pohřeb mrtvého, neklidný hrob 132
- 3.E Zdánlivě mrtvý 133
- 3.F Návštěva světa mrtvých 134
4. NUMINÓZNÍ JEVY, DUCHOVÉ, PŘÍZRAKY A STRAŠENÍ 135
- 4.A Člověk je svědkem existence numinózních jevů 135
- DUCH V LIDSKÉ PODOBĚ 135
- DUCH VE ZVÍŘECÍ PODOBĚ 137
- DUCH V PODOBĚ VĚCI NEBO ÚKAZU 138
- NEOBVYKLÉ ZVUKY 139
- NEVYSVĚTLITELNÉ DĚNÍ, MÁMENÍ 140
- 4.B Numinózní jevy v kontaktu s člověkem 142
- DUCHA A ČLOVĚK: PŘÁTELSKÝ NEBO NEUTRÁLNÍ KONTAKT 142
- DUCHA A ČLOVĚK: KONFLIKT 144
- Útok, pronásledování 145
- Boj s duchem 146
- 4.C Světélka, ohnivý muž 147
- CHARAKTERISTIKA 147
- SVĚTĚLKA A ČLOVĚK: PŘÁTELSKÝ NEBO NEUTRÁLNÍ KONTAKT 148
- SVĚTĚLKA A ČLOVĚK: KONFLIKT 149
- 4.D Opakovaný výskyt numinózních jevů na určitém místě 150
- 4.E Místo nebo objekt s kouzelnou mocí 155
- ZVONY 157
5. PŘÍRODNÍ DÉMONI, DOMÁCÍ DUCH, DÉMONICKÁ ZVÍŘATA A BYLINY SE ZVLÁŠTNÍ MOCÍ 158
- 5.A Lesní, polní a horší duchové 158
- DIVÁ ŽENA 158
- Charakteristika 158
- Divá žena a člověk: přátelský nebo neutrální kontakt 159
- Divá žena a člověk: konflikt 161
- Divá žena součástí světa lidí 162
- PODHOZENEC 163
- Charakteristika 163
- Výměna dítěte 163
- Zbavení se podhozence 164
- DIVÝ MUŽ 165
- Charakteristika 165
- Divý muž a člověk: přátelský nebo neutrální kontakt 165
- Divý muž a člověk: konflikt 166
- DIVOKÁ HONBA 167
- Charakteristika 167

- Divoká honba a člověk 168
- MELUZÍNA 168
- POLEDNICE 168
- Podoba 168
- Činnost a projevy 169
- KLEKÁNICE 169
- Podoba 169
- Činnost a projevy 170
- HORSKÝ DUCH (KRAKONOŠ, FABIÁN) 170
- Charakteristika 170
- Horský duch a člověk: přátelský nebo neutrální kontakt 171
- Horský duch a člověk: konflikt 172
- Škádlení a zlomyslné kousky 172
- Trestání za prohřešky 173
- OBŘI 173
- 5.B Vodní duchové 174
- VODNÍK 174
- Charakteristika 174
- Podoba 174
- Projevy 176
- Vodník a člověk: přátelský nebo neutrální kontakt 177
- Vodník a člověk: konflikt – vodník má převahu nad člověkem 180
- Škádlení a zlomyslné kousky 180
- Trestání, msta, pokusy o utopení 182
- Vodník a člověk: konflikt – člověk má převahu nad vodníkem 184
- Vodníkova domácnost, společenství vodníků 187
- VODNÍ PANNA 188
- Charakteristika 188
- Podoba 188
- Projevy 189
- Vodní panna a člověk: přátelský nebo neutrální kontakt 189
- Vodní panna a člověk: konflikt 189
- 5.C Horní duch, permoník 189
- CHARAKTERISTIKA 189
- Podoba 189
- HORNÍ DUCH A ČLOVĚK: PŘÁTELSKÝ NEBO NEUTRÁLNÍ KONTAKT 190
- HORNÍ DUCH A ČLOVĚK: KONFLIKT – DUCH MÁ PŘEVAHU
NAD ČLOVĚKEM 192
- HORNÍ DUCH A ČLOVĚK: KONFLIKT – ČLOVĚK MÁ PŘEVAHU
NAD DUCHEM 193
- SPOLEČENSTVÍ HORNÍCH DUCHŮ 193
- 5.D Domácí duch, skřítek 193
- CHARAKTERISTIKA 193

- Podoba 193
Projevy 194
ZÍSKAT DOMÁČÍHO DUCHA 195
DOMÁČÍ DUCH A ČLOVĚK: PŘÁTELSKÝ NEBO NEUTRÁLNÍ
KONTAKT 196
DOMÁČÍ DUCH A ČLOVĚK: KONFLIKT 197
ZBAVIT SE DOMÁČÍHO DUCHA 198
- 5.E Démonická a neobvyklá zvířata 199**
KOČKA 199
ZAJÍC 200
KŮŇ 201
HAD 201
DRAK, LÉTAJÍCÍ HAD 204
BAZILIŠEK 205
NEOBVYKLÉ ZVÍŘE, ZVÍŘE V NEOBVYKLÉM PROSTŘEDÍ 206
RŮZNÉ POVĚRY O ZVÍŘATECH 207
- 5.F Byliny se zvláštní mocí 207**
PROJEVY BYLIN 207
FUNKCE BYLIN 208
RITUÁL PRO ZÍSKÁNÍ BYLINY 209
- 6. POKLADY 210**
- 6.A Existence a původ pokladů 210**
POKLADY UKRYTÉ NA JISTÝCH MÍSTECH 210
PŮVOD A ZAKLADATELÉ POKLADŮ (HISTORICKÉ POVĚSTI) 211
ČAS A OKOLNOSTI ZJEVENÍ POKLADU 213
FORMA POKLADU 213
- 6.B Strážce pokladu 213**
POSTAVA Z PODZEMÍ OBDARUJE ČLOVĚKA 215
POBYT V PODZEMÍ 216
- 6.C Dobývání pokladu, podmínky k vyzvednutí pokladu, nadpřirozené projevy pokladu 217**
POKLAD SE PROJEVUJE NADPŘIROZENÝM ZPŮSOBEM 217
RITUÁLNÍ ÚKONY A PROSTŘEDKY POTŘEBNÉ K ZÍSKÁNÍ
POKLADU 218
PODMÍNKY STANOVENÉ PRO ZÍSKÁNÍ POKLADU 219
Majitel určí podmínku pro vyzvednutí pokladu 219
Poklad je určen vyvolanému 220
HLEDAČI SAMI PORUŠÍ PRAVIDLA PŘI DOBÝVÁNÍ POKLADU 220
MÁMENÍ VYŠTRAŠÍ HLEDAČE NEBO JE SVEDE K PORUŠENÍ
PRAVIDEL PŘI DOBÝVÁNÍ POKLADU 221
Zjevení, která vystraší nebo odvedou pozornost 221
Zvuky, které vystraší nebo odvedou pozornost 223

NEZDAŘENÉ DOBÝVÁNÍ POKLADU, POKLAD NELZE VYZVEDNOUT 223

Zmaření snahy získat poklad 223

Trest po nezdařeném dobývání pokladu 224

ZÍSKÁNÍ POKLADU BEZ ŠKODLIVÝCH NÁSLEDKŮ 225

7. PARODICKÉ POVĚSTI 227

7.A Parodické pověsti o čarování 227

7.B Parodické pověsti o strašidlech 228

Jmenný rejstřík 231